

Рекомендації щодо врядування, менеджменту та функціонування закладів вищої освіти і системи вищої освіти відповідно до забезпечення якості

(базуються на документах ЄПВО та кращих практиках проєктів Еразмус+ (за результатами кластерних заходів НЕО в Україні 2023 р.), науково-аналітичній доповіді «Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді», де співавторами розділу щодо забезпечення якості вищої освіти є Національні експерти з реформування вищої освіти Програми ЄС Еразмус+ В. Луговий, С. Калашнікова та менеджер НЕО в Україні Ж. Таланова (2023).

Моніторинг результатів проєктів СВНЕ Програми ЄС Еразмус+ у межах кластерних заходів НЕО в Україні, які відбулися протягом 2023 р. за участі HERE team, надав змогу представити рекомендації щодо врядування, менеджменту та функціонування закладів вищої освіти і системи вищої освіти відповідно до забезпечення якості на основі документів ЄПВО та проєктного досвіду закладів вищої освіти, поширюючи напрацювання за проєктами для використання в практичній діяльності закладами вищої освіти, викладачами, здобувачами вищої освіти, представниками органів державної влади, роботодавцям та іншим стейкхолдерам.

Проблемним питанням урядування, менеджменту та функціонування закладів вищої освіти залишається забезпечення рівного доступу до якісної вищої освіти як конституційного права кожного громадянина України та провідного принципу Європейського простору вищої освіти. Отже, держава, заклади вищої освіти мають забезпечити і якість вищої освіти, і рівний доступ до такої освіти для всіх громадян, незалежно від наявних бар'єрів – рівня обмеженості фізичних, ментальних можливостей, соціального статусу, родинного стану, етнічної, релігійної, гендерної приналежності, географічного місця проживання, створивши відповідні умови на основі національних та інституційних політик, стратегій та законодавства. Зобов'язання України як кандидата на членство в Європейському Союзі, політика якого передбачає забезпечення до 2030 р. рівного доступу для всіх жінок і чоловіків до якісної вищої освіти¹, вимагають прискорення певних суспільних трансформацій в контексті євроінтеграції, зокрема у вищій освіті, передусім це стосується розбудови спільних з ЄС як освітнього, так і економічного простору, де визнання українських кваліфікацій відбуватиметься на основі довіри до якості вітчизняної вищої освіти².

Національне законодавство щодо забезпечення якості вищої освіти (Закон України «Про вищу освіту», Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти) ґрунтується на політиках, принципах і підходах щодо забезпечення якості вищої освіти Європейського простору вищої освіти, але потребує оновлення. У 2021 р. Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти ініційовано підготовку Національного плану дій зовнішнього забезпечення якості вищої освіти України на період 2022-2023 рр., що був завершений вже під час війни у 2022 р. за участі Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, Міністерства освіти і науки України, Спільки ректорів закладів вищої освіти, закладів вищої освіти, Федерації металургів України, Української асоціації студентів. Національний план передбачає низку заходів, спрямованих як на реалізацію положень Закону України «Про вищу освіту» (положення про Апеляційну палату, положення про акредитацію незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти, порядок проведення інституційної акредитації ЗВО, оновлення положення про акредитацію освітніх програм та критеріїв оцінювання освітніх програм), так і на вдосконалення системи забезпечення якості (постакредитаційний моніторинг, розроблення платформи та методології національного опитування здобувачів вищої освіти, удосконалення механізмів підготовки експертів Національного агентства, формування та наповнення Реєстру експертів, залучення міжнародних експертів до акредитаційних процедур, оптимізація правового статусу Національного агентства). Так, у 2023 р. Національним агентством підготовлено та оприлюднено для громадського обговорення проєкти деяких документів, а саме: положення про Апеляційну палату Національного агентства та положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. Положення про акредитацію наразі перебуває в процесі удосконалення та гармонізації з Стандартами та рекомендаціями щодо забезпечення якості у Європейському просторі вищої освіти (ESG 2015)³, адже діюча

¹ A Sustainable Europe by 2030. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/publications/sustainable-europe-2030_en#files

² Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді: науково-аналітична доповідь / В.Г. Кремень, В.І. Луговий, П.Ю. Саух, І.І. Драч, О.М. Слюсаренко, Ю.А. Скиба, О.В. Жабенко, С.А. Калашнікова, Ж.В. Таланова, О.М. Петроє, О.Ю. Оржель, І.Ю. Регейло, М.В. Набок; за заг. ред. В.Г. Кременя. - Київ: Педагогічна думка, 2023. 172 с. DOI: <https://doi.org/10.37472/NAES-IHED-2023>

³ ENQA. ESG 2015 https://www.engq.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf

редакція побудована на попередній версії ESG 2005. Положення включає, зокрема, такі новації: постакредитаційний моніторинг та особливості акредитації узгоджених між закладами вищої освіти, у тому числі іноземними, (спільних) освітніх програм⁴. У той же час зміни до цього Положення не включають особливості акредитації освітніх програм більше ніж за однією спеціальністю (ст. 25 Закону України «Про вищу освіту»), що особливо актуально для підготовки учителів, для яких передбачено можливість опанування освітніх програм як за двома спеціальностями різних галузей знань, так і за різними предметними спеціальностями (наказ МОН України від 11 листопада 2022 р. № 1006). Також, зважаючи на широке запровадження освітніх програм за змішаною або дистанційною формою здобуття вищої освіти (цифрових освітніх програм) через безпекову ситуацію під час війни та пандемії, необхідно передбачити особливості акредитації й таких освітніх програм. Тим більше, що цифровізація є пріоритетним напрямом розвитку вищої освіти в ЄПВО, наявна низка відповідних стратегічних документів і рекомендацій щодо якості таких програм. Наразі перебувають у процесі розроблення положення про акредитацію незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти та положення про інституційну акредитацію ЗВО⁵.

Завдання, визначене положення Закону України «Про вищу освіту» (ст. 18), щодо формування Національним агентством *критеріїв оцінки якості освітньої діяльності*, у тому числі наукових здобутків, ЗВО України, за якими можуть визначатися національні рейтинги залишається не вирішеним. Варто підкреслити, що розроблення таких критеріїв важливе в контексті їх подальшого використання для інституційної акредитації задля вдосконалення якості вищої освіти. Інституційне оцінювання для такої акредитації охоплює всю діяльність закладу вищої освіти та стосується процесів стратегічного менеджменту, прийняття рішень, організації та забезпечення якості, а також ресурсів і результатів, що порівнюються з певними мінімальними вимогами або стандартами, яким повинні відповідати ЗВО. Висновки з оцінювання мають ґрунтуватися не тільки на суб'єктивних судженнях експертів, а, передусім, на об'єктивних критеріях і відповідності реального стану інституційної місії та завданнями, стандартами ЗВО.

У контексті динамічних євроінтеграційних процесів і перспективі повоєнного відновлення країни проблема удосконалення якості вищої освіти задля конкурентоздатності вітчизняних ЗВО як на вітчизняному, так і на міжнародному рівні набуває особливої ваги. Отже, запровадження різних механізмів забезпечення, оцінювання та удосконалення якості вищої освіти – акредитаційного і рейтингового, – які можуть комбінуватися та спричиняти синергетичний ефект щодо якості вищої освіти є орієнтиром для розвитку вітчизняної вищої освіти. Важливим документом для розуміння двох різних підходів до якості вищої освіти, – забезпечення якості (акредитація) та рейтингування, – є підготовлене на запит Комітету з культури та освіти Європейського Парламенту дослідження «Індикатори якості університету: критичне оцінювання» (University Quality Indicators: a Critical Assessment, 2015)⁶. За результатами цього дослідження розроблено рекомендації та варіанти політики для Європейського Парламенту. Серед іншого в роботі представлено головні підходи у процесі зовнішнього забезпечення якості в Європі, що й заохочують розвивати різні підходи до забезпечення якості, якщо вони сумісні з ESG. Забезпечення якості та рейтингування мають різні цілі: дотримання (мінімум) стандартів і підтримка удосконалення якості та визначенні і відбір найкращих відповідно. Рейтингування, насамперед, вимірює якість дослідницької діяльності ЗВО як необхідної характеристики та умови якісної вищої освіти, а забезпечення якості, як правило, фокусується на якості освітніх програм та освітньої діяльності, насамперед на якості викладання та навчання. Проблематика формування різних підходів до забезпечення, оцінювання та удосконалення якості вищої освіти перебуває в полі зору ЄПВО, зокрема Європейської асоціації університетів (EUA). Рейтинги розглядаються в ЄПВО як додатковий інструмент оцінювання якості вищої освіти, адже допомагають формувати більшу обізнаність про якість вищої освіти як на національному, так і на міжнародному рівні. Адже рейтингування демонструє кращі зразки, обрані за максимально об'єктивними критеріями, порівнює результативність діяльності ЗВО за допомогою цих критеріїв, і подає інформацію у певному порядку.

⁴ European Approach for Quality Assurance of Joint Programmes <https://www.eqar.eu/kb/joint-programmes/> https://www.eqar.eu/assets/uploads/2018/04/02_European_Approach_QA_of_Joint_Programmes_v1_0.pdf

⁵ Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді: науково-аналітична доповідь / В.Г. Кремень, В.І. Луговий, П.Ю. Саух, І.І. Драч, О.М. Слюсаренко, Ю.А. Скиба, О.В. Жабенко, С.А. Калашнікова, Ж.В. Таланова, О.М. Петроє, О.Ю. Оржель, І.Ю. Регейло, М.В. Набок; за заг. ред. В.Г. Кременя. - Київ: Педагогічна думка, 2023. 172 с. DOI: <https://doi.org/10.37472/NAES-IJED-2023>

⁶ European Parliament. University Quality Indicators: a Critical Assessment, 2015. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/563377/IPOL_STU\(2015\)563377_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/563377/IPOL_STU(2015)563377_EN.pdf)

Поширення глобальних університетських рейтингів (Academic Ranking of World Universities – ARWU, Times Higher Education – THE, QS World University Rankings – QS) ілюструє потребу систем і закладів вищої освіти та осіб отримати доступ до міжнародно порівняних даних та інформації про університетські досягнення. Можливості рейтингів для ідентифікації найвищої університетської досконалості значно зросли із впровадженням ними галузевих версій рейтингування за предметними областями. Наразі до загальної та галузевої версій найавторитетнішого ARWU жоден український університет не входить (єдиний раз в історії України ARWU (2017) у галузі математики відзначив Київський національний університет імені Тараса Шевченка в останній групі 401-500), але у THE та QS кількість вітчизняних закладів збільшується останніми роками, що свідчить про їх зацікавленість у міжнародному зовнішньому оцінюванні їх досягнень і представленості в світовому освітньому просторі задля залучення іноземних студентів, міжнародних партнерів для реалізації спільних дослідницьких та освітніх проєктів. У рейтингу THE (2023) представлено 14 українських ЗВО, де Сумський державний університет входить до 500 найкращих університетів світу (група 401-500), Національний університет «Львівська політехніка» перебуває в групі 601-800, Харківський національний університет радіоелектроніки – в групі 1001-1200, сім інших вітчизняних ЗВО належать до групи 1201-1500, ще чотири в групі 1501+. За версією QS (2023) Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна перебуває в групі 541-550, Київський національний університет імені Тараса Шевченка і Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» – у групі 651-700, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» – у групі 701-750, Національний університет «Львівська політехніка» і Сумський державний університет – у групі 801-1000, чотири вітчизняних ЗВО потрапили до груп 1001-1200 та один – до групи 1201-1400. Попри війну в Україні, пошкодження та руйнування, інші втрати, вітчизняні ЗВО намагаються утриматися в міжнародних рейтингах, продемонструючи здатність до конкуренції на світовому ринку освітніх послуг.

У 2018 р. провідні світові рейтинги визнані українським Урядом у порядку: ARWU, THE і QS і з 2020 р. до широкомасштабного вторгнення РФ в Україну використовувалися при ідентифікації освітньої якості для специфічного «формульного» рейтингування на основі системи показників (масштаб, регіональний коефіцієнт, контингент студентів; працевлаштування випускників з 2021 р., обсяг коштів на дослідження з позабюджетних джерел, присутність у міжнародних рейтингах) з метою розподілу видатків державного бюджету на вищу освіту між ЗВО в Україні (постанова КМУ від 24 грудня 2019 р. № 1146 «Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності»). Система показників «формульного» рейтингування також не забезпечує орієнтацію діяльності ЗВО на вдосконалення якості. За показником «розрахунковий контингент» здобувачів вищої освіти перевага має надаватися закладам з акредитованими освітніми програмами вищої складності та більшої масштабності їх надання, індекс спеціальності показника дискримінує низку суспільно важливих спеціальностей соціально-гуманітарного спрямування, наприклад, за цим індексом «Музичне мистецтво» утричі важливіше, ніж «Право». Показник «масштабу діяльності», як свідчить провідна світова практика, без впровадження офіційного об'єктивного рейтингування закладів навряд чи спрацює доцільно, адже заклади будуть прагнути, жертвуючи якістю, збільшити/зберегти контингент. Показник «міжнародного визнання», що стосується участі вітчизняних ЗВО у світових рейтингах маловпливовий та недосконалий, адже не диференціює рейтинги за пріоритетністю і ефективністю, як це здійснено урядовим розпорядженням у 2018 р., не враховує позиції закладів у цих рейтингах. Показник «регіональної підтримки» консервує мережу ЗВО і дискримінує провідні університети в Києві, Львові та Харкові. Таким чином, очевидно, що необхідно переглянути показники та індекси з метою підвищення їх валідності (адекватної доцільності) і впливовості на прогрес ЗВО, зокрема скорегувати *показник міжнародного визнання*, урахувавши й сучасні галузеві версії міжнародних рейтингів, та додати *показник інтернаціоналізації ЗВО*, який визначається залежно від кількості міжнародних проєктів за Програмою ЄС Еразмус+ і Рамковою програмою з досліджень «Горизонт Європа» (з 2021 р.), *показник частки іноземних здобувачів вищої освіти* у загальній кількості здобувачів ЗВО.

Законом України «Про вищу освіту» із змінами 2019 р. визначено положення щодо гармонізації Переліку галузей знань та спеціальностей з Міжнародною стандартною класифікацією освіти (International Standard Classification of Education) (ст. 1, 9, 32), яка є платформою для узгодження предметних областей, галузей та спеціальностей підготовки фахівців за різними рівнями вищої освіти і надає транскордонне розуміння освітніх кваліфікацій за визначеними галузями різної деталізації та підстави для їх визнання, а також можливість створювати міжнародні спільні освітні програми у вищій освіті.

Національне агентство кваліфікацій розпочало діяльність щодо міжнародного визнання НРК і розвитку національної системи кваліфікацій, зокрема її узгодження з Європейською класифікацією навичок,

компетентностей, кваліфікацій та професій (European Skills, Competences, Qualifications and Occupations, ESCO), що наразі описує, ідентифікує та класифікує 2942 професії, 13485 пов'язаних із цими професіями навичок, компетентностей та кваліфікацій, які відповідають вимогам ринку праці, освіти й підготовки в ЄС. Метою такої діяльності НАК є підготовка України як майбутнього члена ЄС до подальшої інтеграції у ринок праці Європи через робочу мобільність та визнання кваліфікацій.

Цифрові трансформації в усіх сферах суспільної життєдіяльності набули прискорення та глобального масштабу в умовах пандемії COVID-19 та впливають на розвиток вищої освіти в міжнародному, національному та інституційному вимірах. У Римському Комюніке, ухваленому Конференцією міністрів ЄПВО 19 листопада 2020 р., визначено бачення та завдання розвитку ЄПВО до 2030 р. як інклюзивного, інноваційного та взаємопов'язаного простору на підтримку стійкої, згуртованої та мирної Європи. Інклюзивність полягає у забезпеченні доступу до якісної вищої освіти для різних соціально вразливих груп, зокрема біженців, мігрантів, сиріт, осіб з інвалідністю, тож цифровізація вищої освіти та відповідне забезпечення якості такої освіти є важливою складовою політики інклюзивності у вищій освіті.

Тривала криза COVID-19 у світі дійсно вимагала негайних заходів для кращого забезпечення та оснащення ЗВО, викладачів і здобувачів вищої освіти, але політика та дії Європейського Союзу гарантують, що цифрова освіта не буде тільки надзвичайним заходом для вирішення проблем, викликаних пандемією, а сприятиме у подальшому запровадженню стратегій і дій задля стійкого та інноваційного розвитку вищої освіти. У 2020 р. Європейська Комісія затвердила оновлений План дій цифрової освіти на 2021-2027 рр. (Digital Education Action Plan 2021-2027, 2020)⁷ як політичну ініціативу, яка визначає спільне бачення високоякісної, інклюзивної та доступної цифрової освіти в Європі й спрямована на підтримку адаптації систем освіти держав-членів ЄС до цифрової епохи, на розвиток ефективних цифрових освітніх екосистем через сучасну інфраструктуру, на удосконаленні загальноєвропейського зв'язку, підготовці цифровізаційно компетентних викладачів, високоякісного освітнього цифрового контенту, відповідних методів і засобів, платформ, покращенні імплементації інклюзивного підходу. Також, План дій з цифрової освіти визначає два стратегічні пріоритети: сприяння розвитку високоефективної екосистеми цифрової освіти та покращення цифрових компетентностей для цифрової трансформації, а також відповідні заходи для їх підтримки. У документі сформульовано провідні принципи щодо розвитку цифрової освіти, зокрема такі.

- Високоякісна та інклюзивна цифрова освіта, яка поважає захист персональних даних і етику, має стати стратегічною метою для всіх інституцій, що діють у сфері освіти.

- Трансформація освіти для цифрової епохи – це суспільне завдання, яке передбачає партнерство між освітянами, приватним сектором, дослідниками та органами влади задля забезпечення якісної, доступної та інклюзивної цифрової освіти. Виконання зазначених критеріїв цифрової освіти має бути підкріплено відповідними доказами та даними для моніторингу результатів і покращення розуміння викликів і можливостей цифрової трансформації в освіті.

- Відповідні інвестиції в зв'язок, обладнання та організаційний потенціал і навички повинні забезпечувати доступ до цифрової освіти. Освіта є фундаментальним правом людини і доступ до неї має бути гарантований, незалежно від середовища, в якому вона надається – фізичного, цифрового або їх комбінації.

- Цифрова освіта має відігравати ключову роль у забезпеченні рівності та інклюзивності. Цифровий навички необхідні, щоб мати можливість розвинути та розгорнути цифровізовано доступні та інклюзивні системи.

- Цифрова компетентність повинна бути ключовою для всіх освітян і має бути вбудована в усі сфери професійного розвитку викладача.

- Високоякісний освітній контент необхідний для підвищення актуальності, якості та інклюзивності європейської освіти. ЗВО відіграють дедалі важливішу роль як провайдери навчання впродовж життя. Цифрові технології слід використовувати для створення гнучких і доступних навчальних можливостей, цифрового освітнього контенту, інструментів і платформ, зокрема задля запровадження мікрокваліфікацій (micro-credentials), які фіксують результати навчання за короткостроковими курсами.

Узагалі План дій з цифрової освіти на 2021-2027 рр. вбудований в систему стратегій ЄС та спрямований на досягнення глобальних цілей, визначених низкою стратегічних документів, зокрема Європейський порядок денний з навичок/компетентностей (European Skills Agenda), Європейський план дій з соціальної підтримки (European Social Pillar Action Plan), Цифровий компас 2030 (2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade), Декларація з європейських цифрових прав і принципів (Declaration on European Digital Rights and Principles).

⁷ European Commission. (2020). Digital Education Action Plan 2021-2027. Resetting education and training for the digital age. https://education.ec.europa.eu/sites/default/files/document-library-docs/deap-communication-sept2020_en.pdf.

Значний внесок у розроблення принципів і спільних підходів до цифровізації вищої освіти та забезпечення якості цифрової освіти здійснили такі організації, як Європейська асоціація університетів (European University Association, EUA), Європейська асоціація із забезпечення якості вищої освіти (European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA) і Європейська асоціація університетів дистанційного навчання (European Association of Distance Teaching Universities, EADTU). ENQA розроблено підходи до оцінювання якості електронного навчання в ЗВО (Quality Assurance of E-learning, 2010) в контексті Стандартів і рекомендацій із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG), рекомендації щодо забезпечення якості електронного навчання (Considerations for Quality Assurance of E-Learning Provision, 2018) для ЗВО та агентств із забезпечення якості, Рамку для забезпечення якості електронного оцінювання (Framework for the Quality Assurance of e-Assessment, 2019). Рамка визначає стандарти, відповідні індикатори та мінімальні вимоги щодо забезпечення якості, які охоплюють різні аспекти діяльності ЗВО: політики, структури та процеси для забезпечення якості електронного оцінювання, оцінювання навчання; автентичність, прозорість та авторство; інфраструктура та ресурси; підтримка студентів; викладацький склад; аналітика навчання; публічна інформація. EADTU опікується різними напрямками реалізації та розвитку дистанційного навчання, зокрема електронного навчання, що є невід'ємною складовою цифрової освіти. У 2016 р. EADTU у співпраці з ENQA підготувала третє з 2007 р. видання посібника «Е-досконалість: оцінювання якості електронного навчання: порівняльний підхід» (E-xcellence: Quality Assessment for E-learning: a Benchmarking Approach), що детально описує методологію та ресурси для забезпечення якості електронного навчання у вищій освіті, набір контрольних показників/стандартів (benchmarks), критеріїв якості та рекомендації, відповідно до яких програми електронного навчання та системи їх підтримки можуть бути оцінені та переглянуті^{8, 9, 10, 11, 12}.

Запровадження інклюзії – необхідна умова забезпечення рівного доступу до якісної вищої освіти, адже інклюзія є одним з пріоритетів ЄПВО, що віддзеркалює Програма ЄС Еразмус+, де приділяється велика увага забезпеченню принципів інклюзії в процесі впровадження проєктів за всіма напрямками, зокрема проєктів з міжнародної мобільності. ЗВО мають запроваджувати відповідні інституційні політики та механізми, спрямовані на забезпечення активної участі здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами у міжнародній мобільності. Наразі в Україні системно не охоплено та не визначено усі категорії осіб, які відносяться до груп населення, що потребують додаткової інклюзивної підтримки, зокрема в межах участі в міжнародних проєктах Програми ЄС Еразмус+. У Керівництві Програмі ЄС Еразмус+ визначено такі категорії, а саме люди: (1) з інвалідністю; (2) з проблемами із здоров'ям; (3) які мають перешкоди, пов'язані: з доступом до навчання, з культурними відмінностями, з соціальними/економічними/дискримінаційними/географічними бар'єрами, деталізуючи ці категорії таким чином:

- студенти, які перебувають у несприятливих економічних умовах, отримуючи індивідуальний дохід, нижчий за встановлені національні норми;
- студенти з обмеженими можливостями або фізичними, ментальними проблемами, проблемами із здоров'ям, що документально підтверджені відповідно до національних норм;
- студенти, які мають неповнолітніх дітей;
- студенти, які є опікунами;
- студенти, які працюють;
- студенти, які залишилися сиротами, принаймні, без одного з батьків;
- студенти, які є дітьми жертв тероризму та організованої злочинності;
- професійні студенти-спортсмени;
- студенти з етнічних, мовних або релігійних меншин;
- студенти-біженці або шукачі притулку;
- студенти, які належать до соціально незахищеної групи або національної меншини;

⁸ European Association of Distance Teaching Universities (EADTU). Quality Assessment for E-learning: a Benchmarking Approach. Third Edition. (2016). https://e-xcellencelabel.eadtu.eu/images/E-xcellence_manual_2016_third_edition.pdf.

⁹ ENQA. Josep Grifoll, Esther Huertas, Anna Prades, Sebastián Rodríguez, Yuri Rubin, Fred Mulder, Ebba OssianniIsson. (2010). Quality Assurance of E-learning. <https://www.enqa.eu/publications/quality-assurance-of-e-learning/>.

¹⁰ ENQA. Esther Huertas, Ivan Biscan, Charlotte Ejsing, Lindsey Kerber, Liza Kozłowska, Sandra Marcos Ortega, Liia Lauri, Monika Risse, Kerstin Schörg, Georg Seppmann. (2018). Considerations for quality assurance of e-learning provision. <https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/Considerations-for-QA-of-e-learning-provision.pdf>

¹¹ EUA. Gaebel Michael, Kupriyanova Veronika, Morais Rita, Colucci Elizabeth. (2014). E-Learning in European Higher Education Institutions. <https://eua.eu/downloads/publications/e-learning%20in%20european%20higher%20education%20institutions%20results%20of%20a%20mapping%20survey.pdf>.

¹² EUA. Gaebel Michael, Zhang Thérèse, Stoeber Henriette and Morrisroe Alison. (2021). Digitally enhanced learning and teaching in European higher education institutions. Survey report. <https://eua.eu/downloads/publications/digihe%20new%20version.pdf>.

- студенти з географічними бар'єрами, які проживають у віддалених регіонах (гірських або сільських районах), на малих островах тощо.

Статус осіб, які потребують інклюзивної підтримки в системі вищої освіти, визначається низкою законодавчих актів України, передусім для надання права на соціальні стипендії для студентів (курсантів), які навчаються за державним замовленням у ЗВО державної форми власності за денною формою здобуття освіти. Отже, очевидно, що в Україні частина осіб, які з точки зору ЄС відносяться до інклюзивних категорій, не розглядаються як такі.

Шляхом подолання викликів, пов'язаних із забезпеченням рівного доступу до вищої освіти для усіх громадян України, частково можна вважати затверджену в 2023 р. Національну стратегію із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2023 р. № 372-р.) та План заходів на 2023-2024 роки з її реалізації. Також, Міністерство освіти і науки України представило для громадського обговорення проект Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на 2023-2030 роки, розроблений в межах виконання зазначеного Плану заходів.

Отже, рівний доступ до якісної вищої освіти для вразливих верств населення, включаючи людей з обмеженими можливостями, та відповідна модернізація закладів вищої освіти щодо створення інклюзивного освітнього середовища з урахуванням інтересів осіб з обмеженими можливостями є загальним міжнародним підходом до суспільного розвитку, що вимагає запровадження цифровізації в вищій освіті. Глобальні цілі суспільного розвитку ООН та Європейського освітнього простору є узгодженими передусім у частині рівного доступу до якісної вищої освіти для вразливих верств населення, включаючи людей з обмеженими можливостями, модернізації закладів вищої освіти щодо створення інклюзивного освітнього середовища з урахуванням інтересів осіб з обмеженими можливостями та вимагають запровадження цифровізації у вищій освіті задля їх досягнення.

Сучасні європейські підходи до забезпечення та удосконалення якості вищої освіти, що варто запроваджувати на національному та інституційному рівнях.

Партнерський підхід до забезпечення високоякісної та інклюзивної цифрової вищої освіти, яка поважає захист персональних даних і етику, як ключовий компонент навчання, викладання та оцінювання потребує консолідації суспільних зусиль на основі партнерства різних стейкхолдерів, а національні політики та законодавство мають передбачати таке партнерство та механізми його реалізації задля якісної, доступної та інклюзивної цифрової вищої освіти.

Цифровізаційно-компетентнісний підхід до розвитку професійних стандартів для викладачів закладів вищої освіти та їх професійного розвитку, підвищення кваліфікації та професійної досконалості в контексті цифрових трансформацій.

Відкритий підхід до створення цифрових курсів на платформах, доступних для отримання як ступеневих кваліфікацій, часткових кваліфікацій, так і мікрокваліфікацій. Такі курси можуть бути складовими навчальних дисциплін в межах освітніх програм закладів вищої освіти.

Системний підхід до створення та розвитку цифрових освітніх програм, що передбачає високоякісний освітній контент, необхідний для підвищення актуальності, якості та інклюзивності освіти, забезпечення якості цифрової вищої освіти включаючи спеціальні технічні та інші процедури щодо організації та планування освітнього процесу в цифровому середовищі, підготовки та підтримки викладачів щодо якості цифрового викладання, навчання та оцінювання, розроблення цифрових матеріалів, підтримки студентів щодо здобуття цифрової вищої освіти.

Результати проєктів CBHE, рекомендовані до використання в практичній діяльності закладів вищої освіти щодо забезпечення і вдосконалення якості вищої освіти та освітньої діяльності (*Інфобокс: <https://erasmusplus.org.ua/baza-proyektiv/>, Кластерний захід 1, Кластерний захід 2, Кластерний захід 3*)

Відкрита наука та оцінювання досліджень

- ❖ **Відкриті практики, прозорість та доброчесність для сучасної вищої освіти** (*Інфобокс 221-224*)

Огляд кращих європейських практик з Відкритої науки, веб-розроблення та веб-доступності

Відкрита онлайн-платформа для незалежного оцінювання (*peer review*) результатів досліджень в українських закладах вищої освіти як механізм забезпечення якості, розроблений на основі кращих європейських практик з Відкритої науки, веб-розроблення та веб-доступності

Нові навчальні дисципліни з Відкритої науки для студентів магістратури та аспірантів

Відкритий онлайн-курс з Відкритої науки

Якість підготовки викладачів для VET (професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти)

- ❖ **Нові механізми управління на основі партнерства та стандартизації підготовки викладачів професійної освіти в Україні** (*Інфобокс 161-164*):

Стан системи управління підготовкою викладачів для професійної (професійно-технічної) освіти, ППТО (VET) в Україні

Стандартні механізми управління на основі партнерства (*Partnership-Based Governance, PBG*) між ЗВО, що здійснюють підготовку викладачів для ППТО, закладами ППТО й іншими зацікавленими сторонами на основі європейського досвіду

Керівництво/ методичні рекомендації/ нормативно-правові документи щодо запровадження механізмів управління на основі партнерства в систему підготовки викладачів для ППТО на національному рівні

Якість вищої освіти за дуальною формою здобуття вищої освіти

- ❖ **Інтеграція дуальної вищої освіти в Молдові та Україні** (*Інфобокс 202-205*):

Звіт щодо потреб і вимог роботодавців у різних галузях промисловості й бізнесу та відповідні рекомендації із запровадження дуальної вищої освіти в Україні

Гнучка та універсальна модель дуальної вищої освіти для підтримки різних потреб та інтересів роботодавців, закладів вищої освіти та студентів у різних галузях промисловості та бізнесу

Документація з описом та концепціями конкретних моделей дуальної вищої освіти

Керівництво/ положення щодо впровадження дуальної вищої освіти

Матеріали для конкретних дуальних освітніх програм

Визнання кваліфікацій

- ❖ **Підтримка визнання кваліфікацій для українських університетів** (*Інфобокс 185-189*)

Методологія визнання, сумісна з Національною рамкою кваліфікацій

Керівництво з визнання з рекомендаціями щодо політики

Настанови з якості для внутрішнього забезпечення якості

Центри підготовки в ЗВО-партнерах

Центри визнання кваліфікацій

Платформа підтримки визнання кваліфікацій

Інтернаціоналізація

- ❖ **Інтеграція та адаптація іноземних студентів** (*Інфобокс 245-250*)

Дорожня карта інтеграції та адаптації іноземних студентів в українських ЗВО, яка включає всі аспекти інтеграції та адаптації іноземних студентів, зокрема модернізацію інфраструктури ЗВО, адміністративних процедур та інформаційної підтримки, на основі досвіду ЄС щодо розвитку толерантного багатокультурного міжнародного

середовища

Курс з адаптації іноземних студентів

Адаптовані освітні програми для іноземних студентів задля удосконалення якості освіти

Курси підвищення кваліфікації адміністративного персоналу та науково-педагогічних працівників з питань адаптації та інтеграції іноземних студентів, розроблені на основі досвіду ЄС

Якість викладацького персоналу та професійний розвиток

❖ **Центри сертифікації викладачів: інноваційні підходи до досконалості викладання** (*Інфобокс 233-238*)

Стратегія та модель досконалості викладання на основі європейських освітніх інновацій

Мережа 9 Центрів досконалості викладання (*Teaching Excellence*) у партнерських ЗВО

Рекомендації до Положення про атестацію викладачів ЗВО

Освітня програма з досконалості викладання, заснована на Рамці досконалості викладання (*професійному стандарті*), включаючи силабуси курсів та МООС

Методологія оцінювання для процедури сертифікації

Програми сертифікації викладачів ЗВО на основі європейських передових практик та освітніх інновацій для забезпечення високої якості викладання (*акредитовані/ліцензовані*)

Цифровізація та цифрові компетентності викладачів

❖ **Рамка цифрових компетентностей для українських вчителів та інших громадян** (*Інфобокс 133-138*)

Українська рамка цифрових компетентностей для педагогів і громадян на базі Європейської рамки цифрових компетентностей для педагогів і громадян

Українська національна цифрова мережа (*8+ партнерів*)

Центри цифрових компетентностей представлено в 7 українських університетах-партнерах (*інфраструктура: програмне забезпечення, обладнання для практичної реалізації проектно-орієнтованого підходу, дистанційного навчання*)

Підготовлені українські **викладачі-тренери** з цифрових компетентностей (*міжнародна сертифікація*)

14+ навчальних модулів з цифрових компетентностей для спеціальних груп громадян (1) вчителі закладів середньої та професійно-технічної освіти, 2) переселенці, ветерани) та громадян

Відкрита онлайн-платформа дистанційної освіти з цифрових компетентностей для підвищення кваліфікації вчителі закладів середньої та професійно-технічної освіти

Забезпечення якості та модернізація освітніх програм

❖ **Модернізація магістерських програм для майбутніх суддів, прокурорів, слідчих з урахуванням європейських стандартів з прав людини** (*Інфобокс 139-143*)

Спеціалізована магістерська програма з кримінального судочинства з урахуванням тенденцій кримінального та процесуального права у країнах ЄС, впливу зарубіжного, наднаціонального та міжнародного права на національне кримінальне та процесуальне право

Міждисциплінарні курси, що спрямовані на протидію загрозам, зумовленим сучасною злочинністю (злочини у сфері інформаційних технологій, транскордонна злочини тощо)

Навчальний посібник з кримінального судочинства

Спеціальне програмне забезпечення для складання процесуальних документів студентами в процесі навчання

❖ **Журналістська освіта задля демократії в Україні: розвиток стандартів, доброчесності та професіоналізму** (*Інфобокс 149-156*)

Національні рекомендації для підготовки журналістів на програмах бакалаврату та магістратури в Україні

Онлайн-курси із медіа-грамотності для цільових груп – не фахівців у сфері журналістики, медіа та комунікації

Мережева взаємодія та співпраця між ЗВО, національними роботодавцями і студентським самоврядуванням у сфері підготовки журналістів в Україні та між ЗВО й професійними організаціями з України та з держав-членів ЄС у сфері підготовки журналістів.

9 бакалаврських програм із підготовки журналістів у 10 українських ЗВО-партнерах відповідно до Європейських стандартів доброчесності та професіоналізму

11 магістерських програм із підготовки журналістів у 10 українських ЗВО-партнерах відповідно до Європейських стандартів доброчесності та професіоналізму

❖ **Інжиніринг криз і ризиків у сфері транспортних послуг** (*Інфобокс 127-132*)

Практико-орієнтована магістерська програма «Інжиніринг криз і ризиків у сфері транспортних послуг» з інноваційними навчальними підходами та 16 оновленими начальними дисциплінами (*акредитована*) в кожному ЗВО-партнері

Електронні курси, навчальні матеріали на платформі MOODLE для всіх навчальних дисциплін

Навчальні лабораторії та віртуальні класи в кожному ЗВО-партнері

Мережа CRENG сервіс-офісів

Веб-платформа CRENG

Новий інструмент взаємодії ЗВО та роботодавців «Гаманець компетентностей» (методичні рекомендації, онлайн майстер-класи для викладачів із впровадження інструменту «Гаманець компетентностей»)

Методичні рекомендації щодо впровадження методу проєктного навчання в міжнародному середовищі

❖ **Розвиток потенціалу підготовки учителів іноземної мови на шляху України до багатомовної освіти та європейської інтеграції** (*Інфобокс 196-201*)

Дослідження громадської думки на тему «Багатомовна освіта в Україні»

Національні рекомендації щодо багатомовної вищої освіти

Стратегії багатомовної освіти в ЗВО-партнерах

Електронний курс «Методика CLIL»

Оновлені бакалаврські / магістерські програми (14 нових навчальних дисциплін) на основі методології CLIL

❖ **Розвиток практично спрямованої студентоцентрированої освіти в сфері моделювання кібер-фізичних систем** (*Інфобокс 165-168*)

Міждисциплінарні бакалаврські / магістерські програми з практико орієнтованого моделювання та моделювання кібер-фізичних систем за фізичними, математичними та інженерними напрямками для високотехнологічних галузей (*акредитовані*)

Лекційні курси, віртуальні лабораторні практики та навчальні матеріали для освітніх програм у сфері математичного та імітаційного моделювання кібер-фізичних систем

Платформа «Спільне моделювання та симуляція середовища», що надає доступ до компонентів електронного навчання та нових інструментів, заснованих на ІКТ

Вища освіта та суспільство

❖ **Медіація: підготовка та трансформація суспільства** (*Інфобокс 157-160*)

Федерації Медіації створені в Азербайджані, Грузії, Україні та забезпечено їх стійкий розвиток

План дій (методи) щодо просування цінностей медіації у суспільстві в Україні, Грузії та Азербайджані

Магістерська програма з медіації у 3-х ЗВО України (кваліфіковані **медіатори**, здатні мирно врегулювати спори)

❖ **Посилення ролі ЗВО в промисловій трансформації в контексті парадигми Industry 4.0 в Грузії та Україні** (*Інфобокс 173-178*)

Концепція методології та змісту освітніх програм відповідно до парадигми «Промисловість 4.0» (Концепція вищої освіти 4.0)

Рекомендації для оновлення інженерних освітніх програм з фокусом на нові трансдисциплінарні компетентності, необхідні для експлуатації підприємств майбутнього та забезпечення відповідності вищої інженерної освіти новим викликам

Навчальні лабораторії «Віртуальне Підприємство» (24 співробітники) в 4-х українських ЗВО (бізнес-плани стійкого розвитку в кожному ЗВО; круглі столи, підвищення кваліфікації промислового персоналу, консультаційні послуги для промислових компаній)

Нова навчальна дисципліна «Управління бізнесом в умовах Промисловості 4.0» (5 кредитів ECTS), запроваджена у магістерських програмах

Кейс-стаді на основі європейського досвіду

Короткотермінові курси підвищення кваліфікації промислового персоналу (3 кредити ECTS)

- ❖ **Підвищення спроможності університетів ініціювати та брати участь у розвитку кластерів на принципах інновацій та стійкості** (Інфобокс 179-184)

Дорожня карта для Центрів експертизи

Нормативні документи щодо правил та умов функціонування ЗВО у кластерах відповідно до національного законодавства

Центри експертизи в 4-х ЗВО – чотирьох *кластерів*: поглиблена переробка зерна; нові технології (IT) у сільському господарстві; агротуризм; виробництво та переробка продукції тваринництва

Спеціальні модулі для магістрів та аспірантів: статистика, розроблення проєктів, економетрика

Модулі, спрямовані на сучасні виклики: зміни клімату, зобов'язання КС 21, продовольча безпека, подолання бідності тощо

Відкрита веб-платформа для інформаційно-промоційної кампанії щодо досвіду ЄС у сфері університетської діяльності в рамках кластерів

- ❖ **Академічна протидія гібридним загрозам** (Інфобокс 190-195)

Центри провідного досвіду щодо стійкості до гібридних викликів і загроз

Мережа WARN академічної протидії гібридним загрозам

11 освітніх програм в 7 галузях освіти, адаптованих для різних сфер професійної діяльності задля підвищення професійної та громадянської стійкості до гібридних загроз в Україні

Курс «Протидія гібридним загрозам» для освіти впродовж життя

Навчальні посібники з протидії гібридним загрозам для викладачів

- ❖ **Діджиталізація економіки як елемент стійкого розвитку України та Таджикистану** (Інфобокс 206-210)

Магістерські програми, модернізовані на основі інклюзивності та мультидисциплінарності шляхом впровадження курсів з *цифрової економіки*

- ❖ **Синергія освітніх, наукових, управлінських та промислових компонентів для управління кліматом та запобігання зміні клімату** (Інфобокс 229-232)

Центри кліматичного менеджменту в 3-х українських ЗВО, забезпечені щодо їх стійкого розвитку, для консультацій та розроблення рекомендацій для промислового, транспортного, енергетичного, туристичного секторів і місцевих органів влади в сфері запобігання зміні клімату, адаптації та пом'якшення наслідків

Дорожня карта взаємодії промислового, транспортного, сільськогосподарського та туристичного секторів і місцевих органів влади щодо реалізації політики з кліматичного менеджменту

Оновлені магістерські програми за рахунок *нового міждисциплінарного навчального модулю «Кліматичний менеджмент»* на основі європейського досвіду

- ❖ **Розбудова академічного потенціалу в сфері глобального здоров'я у регіонах Східної Європи і Центральної Азії** (Інфобокс 215-220)

Регіональний альянс глобального здоров'я Східна Європа – Центральна Азія (Грузія, Казахстан, Україна) як інституціолізований механізм регіональної співпраці, обміну знаннями, організації тренінгів, проведення досліджень щодо громадського здоров'я

6 навчальні дисциплін з основної тематики глобального здоров'я в магістерських і PhD програмах з громадського здоров'я

3 навчальні дисципліни з методів дослідження глобального здоров'я в магістерських і PhD програмах з громадського здоров'я

- ❖ **Багаторівнева освіта та підготовка у сферах кліматичних послуг, адаптації до змін клімату та їх пом'якшення в локальному, національному та регіональному масштабах** (Інфобокс 239-244)

Адапована рамка компетентностей у сфері кліматичних послуг

Концепція багаторівневої освіти в сфері кліматичних послуг

Рекомендації щодо викладання та розроблення освітніх програм у сфері кліматичних послуг

Науково-освітня платформа

МООС:

Курси для освіти впродовж життя у сфері кліматичних послуг

Курси для фахівців у сфері кліматичних послуг

Курси для керівників і фахівців залежних від клімату галузей економіки

Модулі з економіки змін клімату

❖ **Кросдоменні компетентності для здорової та безпечної роботи у 21 сторіччі** (*Інфобокс 225-228*)

Цифровий портал WORK4CE

Модель компетентності для Роботи 4.0 для студентів, професіоналів і керівників

Концепція відкритих практик (OpenCoP)

Модуль для навчання тренерів та викладачів

Система сертифікації

8 магістерських програм з eLearning компонентами та освітніми ресурсами

Портфоліо з 9 eLearning модулів і відкритих освітніх ресурсів (OER) відповідно до моделі компетентності для

Роботи 4.0, сертифікованих IPMA, IEEE, ECQA

Віртуальна міжнародна магістерська школа з пакетами спеціалізації та подвійними дипломами

Лабораторії спільного створення цифрових сервісів